

Hejduk, T. – Pacovská, K. (eds.): *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2016, 340 s. ISBN 978-80-7465-245-5

Téma lásky a přátelstva nie je len častou témou v osobnej a mediálnej komunikácii, ale je aj predmetom filozofických úvah a teórií dávnych i súčasných filozofov. V našej česko-slovenskej jazykovej oblasti je v tejto súvislosti veľmi podnetným a cenným prínosom antológia *Filosofie lásky a přátelství*, zostavili Tomáš Hejduk a Kamila Pacovská z Univerzity Pardubice, s ktorými sa spoločne podieľal na prekladoch Ondřej Beran.

Antológia prináša vybrané štúdie anglosaských autorov, ktoré sa zaoberajú témou lásky a priateľstva, či už systematicky, alebo z historického hľadiska. Historické interpretácie klasickej gréckej filozofie slúžia na priblíženie zdrojov, z ktorých súčasní novoplatónsky či aristotelovsky inšpirovaní autori vychádzajú. Editori zdôrazňujú, že antické predstavy a chápanie lásky patria „k zárodkom, z ktorých sa rodí moderná subjektivita“ (s. 16), a preto nie je možné bez ich poznania rozvíjať dnešné porozumenie lásky a človeka.

Na rozdiel od názoru, ktorý pretrvával v novovekom etickom povedomí, že láska je len emócia, a ako taká je čisto iracionálna, anglosaskí autori rozvíjajúci Sokratove, Platónove a Aristotelove myšlienky opisujú lásku ako zmysluplné a samo osebe hodnotné dianie, ako skúsenosť „úzko prepojenú s dôvodmi, vysvetlovaním a racionalitou“ (s. 12). Svoje opätovné premýšľanie klasických teórií lásky zároveň obohacujú o moderné otázky, vyplývajúce zo súčasného chápania ľudskej psychiky a ľudských vzťahov, ktoré sa týkajú jednak (1) racionality lásky a jednak (2) problému nenahraditeľnosti predmetu lásky.

Texty sú rozdelené do troch skupín, podľa ich zamerania. V prvej skupine „Klasická grécka filozofia lásky a priateľstva“ sú štúdie interpretujúce antických autorov: Sokrata (Suzanne Obdrzalek), Platóna (G. Vlastos, A. W. Price) a Aristotela (J. M. Cooper). Druhá časť predstavuje teórie lásky súčasných analytických autorov H. Frankfurta, D. Vellemana a Amélie O. Rortyovej. Napokon poslednú skupinu, nazvanú „Láska v novodobom platonizme“, tvoria texty predstaviteľov súčasnej platónskej etiky: Simone Weilovej, Iris Murdochovej a Raimonda Gaitu.

Rozvoj filozofie lásky a priateľstva v posledných desaťročiach súvisí so znovuobjavením etiky čností, s obratom k emóciám a kritikou jednostranného racionalizmu v prevažujúcich kantovských a utilitaristických etických teóriách. Reflexia nad uvedenými osobnými vzťahmi viedla napokon k ich rehabilitácii ako istého etického fenoménu. Ako sa píše v úvode: „Osobné vzťahy a city nie sú len akýmsi afektom, ktorý treba morálne regulovať, ale sú neoddeliteľnou súčasťou dobrého života a nimi motivované nezištné konanie neodmysliteľne patrí do morálneho života jednotlivca“ (s. 24). Na základe takéhoto chápania lásky a priateľstva sa rozvinula tzv. etika starostlivosti.

Autori Frankfurt a Velleman, predstavení v druhej časti antológie, sa pokúšajú vyjasniť motiváciu lásky a na základe nej zdôvodniť jej vzťah k morálke. Zaujímá ich vysvetlenie „prečo“ vôbec milujeme, prečo milujeme túto konkrétnu osobu a na čo je vlastne láska dobrá. Tradičné odpovede, že milujeme druhého pre jeho dobré vlastnosti alebo krásu, sa totiž javia ako neuspokojujúce, pretože nevedia zdôvodniť, prečo by mala láska pretrvať aj po strate týchto vlastností. H. Frankfurt sa preto pokúša zdôvodniť lásku na základe záujmu (*concern, care*) o dobro druhého človeka, s ktorým sa milujúci identifikuje natolko, že ho to vedie k nezištnej podpore a pomoci. Láska je teda určitá pripravenosť vôle ku konaniu, pričom milovať znamená chápať potreby milovaného ako dôvod pre konanie. Príkladom toho je láska rodičov k deťom. D. Velleman upozorňuje, že v láske je vždy zahrnuté isté ocenenie jedinečnosti druhého, a to pre jeho vlastnú hodnotu nezávislú na tejto láske. Rešpekt a láska sú podľa neho rôzne stupne reakcie na tú istú hodnotu osoby, ktorá má základ v „pravom ja“ človeka, v jeho rozumovej prirodzenosti, no zároveň ju vždy vnímame ako stelesnenú v konkrétnom jedincovi.

Keďže selektívnosť lásky sa zvykne objasňovať emočnou reakciou, založenou na ocenení istých charakteristík druhého, Amélia Rortyová sa snaží nájsť odpoveď na paradox, ako môže byť láska trvalá, keď sa jej nositelia neustále menia. Podľa nej nemožno chápať lásku oddelene od spôsobu, akým sa vo vzťahu dvaja ľudia ovplyvňujú, teda od histórie a vývoja ich vzťahu v čase. Láska teda nemusí mať „dôvod“, ale môže mať „vysvetlenie, dané naratívnu históriou vzťahu, spoločne prežívaným, zdieľaným príbehom“ (s. 26). Jej stálosť potom nespočíva v jej nemennosti, ale v jej zameraní na tú istú osobu (predmet).

Na rozdiel od týchto, skôr psychologicky a deskriptívne zameraných filozofických prístupov, odhaľujú texty novoplatonikov, tvoriace poslednú časť antológie, normatívnu povahu lásky. Tak, ako môže byť lepšia i horšia láska, môže byť aj ľudský život lepší alebo horší podľa toho, aká láska sa v ňom vyskytuje. Čistá láska totiž obmedzuje ľudský egoizmus a núti človeka uznať hodnotu iných ľudských bytostí. K rozvinutiu platónskej koncepcie lásky v spojení s kresťanskou etikou významne prispela Simone Weilová. V platónskom chápaní „spôsob, ako niekoho vnímam, ovplyvňuje to, čo k nemu cítim“ (s. 30). Vnímanie tu predstavuje zároveň isté porozumenie a obsahuje aj emočnú reakciu. „To, čo človek vníma a v akom svetle to vníma, je prejavom toho, aký je: dobrý človek vníma realitu pravdivo, zatiaľ čo vnímanie bežného človeka je typicky pokrivené zaslepenosťou a ilúziami“ (s. 31) v dôsledku jeho sebeckta a samolúbosti. I. Murdochová preto definuje lásku ako „extrémne ťažké uvedomenie si, že niečo iné ako ja sám je reálne“ (s. 31), pričom milovaný človek je podľa nej predovšetkým centrom vnútorného života, ktorý je od nás nezávislý a odlišuje sa od toho nášho svojím obsahom. R. Gaita poukazuje na istú vnútornú schopnosť lásky vidieť hodnotu druhého človeka. Mimoriadnu cennosť každej ľudskej bytosti však môže nahliadať len svätá, teda dokonale dobrá osoba. Preto sú svätci schopní vidieť aj v tých najhorších zločincoch svojich bratov či druhov v človečenstve. Ich láskyplné chovanie k nim potom odhaľuje túto mimoriadnu hodnotu ľudskej bytosti aj druhým ľuďom.

Z uvedeného vidno celé spektrum pohľadov, z ktorých môžeme hľadať na fenomén lásky, a to ešte mnohé z nich – napr. láska ako existenciálne dobrodružstvo, božské zákonitosti lásky, či tradičné hľadanie *ordo amoris* – ostali z dôvodu rozsahu i zamerania diela opomenuté. Napriek tomu antológia *Filosofie lásky a přátelství* poskytuje nielen odborníkovi či študentovi filozofie cenný materiál na filozofickú reflexiu, ale môže byť obohatením aj pre neodborníkov zamýšľajúcich sa nad láskou a priateľstvom, ktoré predstavujú kľúčové vzťahy v živote každého z nás, preto ju možno slovenským čitateľom len vrelo odporúčať.

Mgr. Ing. Mária Spišiaková, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173
814 99 Bratislava
maria.spisiakova@truni.sk